

Journal of Social, Economic and Politics Researches

Journal Homepage: <https://jsepr.org/>

TURİZM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK: KAVRAMSAL ÇERÇEVE, GÜNCEL EĞİLİMLER VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Hasan YAVUZ¹

Özet

Turizm sektörü, ekonomik büyüme, istihdam yaratma ve bölgesel kalkınmaya sağladığı katkılar nedeniyle dünya ekonomisinin en önemli sektörlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte turizm faaliyetlerinin doğal çevre, kültürel miras ve yerel topluluklar üzerindeki olumsuz etkileri, sürdürülebilirlik yaklaşımının turizm politikalarının merkezine yerleşmesine neden olmuştur. Bu çalışma, turizm ve sürdürülebilirlik kavramları arasındaki ilişkiyi kavramsal bir çerçevede ele almayı, sektörde öne çıkan güncel eğilimleri değerlendirmeyi ve sürdürülebilir turizm politikalarına yönelik öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışma, turizm sektörünün sürdürülebilirlik bağlamında kapsamlı bir değerlendirmesini sunmayı amaçlamaktadır. 2015-2024 yılları arasında yayımlanan güncel akademik literatürden yararlanılarak hazırlanan çalışmada; sürdürülebilir turizmin kavramsal çerçevesi, aşırı kalabalık (overtourism) sorunu, COVID-19 pandemisinin sektör üzerindeki dönüştürücü etkileri, dijital teknolojilerin sürdürülebilirliğe katkısı, iklim değişikliği-turizm ilişkisi ve yerel toplulukların güçlendirilmesi konuları ele alınmaktadır. Bulgular, turizm sektörünün büyüme odaklı modelini dönüştürmek için bütüncül ve çok paydaşlı yaklaşımlara ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma sonucunda, sürdürülebilir turizmin yalnızca çevresel koruma odaklı bir yaklaşım olmadığı; aynı zamanda ekonomik verimlilik, toplumsal refah ve kültürel mirasın korunmasını kapsayan bütüncül bir kalkınma modeli sunduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda kamu kurumları, yerel yönetimler, turizm işletmeleri ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliğinin güçlendirilmesi, sürdürülebilirlik kriterlerinin turizm planlamalarına entegre edilmesi, yeşil sertifikasyon uygulamalarının yaygınlaştırılması ve ziyaretçilerin sürdürülebilir turizm konusunda bilinçlendirilmesine yönelik politikaların geliştirilmesi önerilmektedir. Çalışmanın, sürdürülebilir turizm alanındaki teorik bilgi birikimine katkı sağlaması ve politika yapıcılara yol gösterici bir çerçeve sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Dijital Dönüşüm, İklim Değişikliği, Yerel Kalkınma,

Jel Kodu: L83, O33, Z32

¹ Öğr. Gör., Dicle Üniversitesi Diyarbakır Sosyal Bilimler MYO, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, h.yavuz54@hotmail.com, 0060-0001-8521-6107

SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT: CONCEPTUAL FRAMEWORK, CURRENT TRENDS, AND POLICY RECOMMENDATIONS

Abstract

The tourism sector is widely recognized as one of the most important contributors to the global economy due to its role in fostering economic growth, generating employment, and supporting regional development. However, the adverse impacts of tourism activities on the natural environment, cultural heritage, and local communities have led sustainability to become a central concern in tourism policies and practices. This study aims to examine the relationship between tourism and sustainability within a conceptual framework, evaluate current trends in the sector, and propose policy recommendations for sustainable tourism development.

The study provides a comprehensive assessment of the tourism sector from a sustainability perspective. Drawing upon recent academic literature published between 2015 and 2024, it explores the conceptual foundations of sustainable tourism, the challenges associated with overtourism, the transformative effects of the COVID-19 pandemic on the tourism industry, the contribution of digital technologies to sustainability, the relationship between climate change and tourism, and the empowerment of local communities. The findings indicate that the tourism sector requires holistic and multi-stakeholder approaches to transform its traditional growth-oriented development model into a more sustainable one.

The results further reveal that sustainable tourism should not be viewed solely as an environmental protection strategy; rather, it represents a comprehensive development model encompassing economic efficiency, social well-being, and the preservation of cultural heritage. Accordingly, strengthening collaboration among public institutions, local governments, tourism enterprises, and non-governmental organizations, integrating sustainability criteria into tourism planning processes, expanding green certification practices, and developing policies aimed at increasing visitor awareness of sustainable tourism are identified as key priorities. The study is expected to contribute to the growing body of knowledge on sustainable tourism and provide a valuable framework for policymakers and practitioners seeking to promote sustainable tourism development.

Keywords: Sustainable Tourism, Digital Transformation, Climate Change, Local Development

JEL Codes: L83, O33, Z32

GİRİŞ

Turizm, 21. yüzyılın en hızlı büyüyen ekonomik sektörlerinden biri olma özelliğini korumakla birlikte beraberinde getirdiği çevresel, sosyal ve kültürel baskılar nedeniyle küresel ölçekte artan bir eleştiriye konu olmaktadır. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre pandemi öncesi dönemde uluslararası turist sayısı 1,5 milyarı aşmış ve sektör küresel GSYİH'nin yaklaşık yüzde onunu oluşturmuştur (UNWTO, 2019). Ancak bu büyümenin yarattığı refah, destinasyonlar ve yerel topluluklar arasında eşitsiz bir dağılım sergilemekte; üstelik çevresel maliyetler ekonomik kazanımların çok ötesine geçmektedir.

Sürdürülebilirlik kavramı, Brundtland Komisyonu'nun 1987 tarihli raporunda "bugünün ihtiyaçlarını gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılamak" biçiminde tanımlanmıştır (World Commission on Environment and Development [WCED], 1987). Bu tanım turizm bağlamına uyarlandığında, destinasyonların hem ekonomik cazibesini koruması hem de doğal ve kültürel mirasını gelecek nesillere aktarması zorunluluğunu ön plana çıkarmaktadır. Nitekim Hall ve Lew (2009), sürdürülebilir turizmi "ziyaretçi, ev sahibi topluluk ve çevrenin uzun vadeli çıkarlarını dengeleyen bir yaklaşım" olarak nitelendirmektedir.

Son on yılda turizm araştırmacılığında gerçekleşen tematik evrim dikkat çekicidir. Agarwal ve diğerlerinin (2024) 3.289 makaleyi kapsayan kapsamlı bibliyometrik çalışması, 2016-2022 döneminde sürdürülebilir turizm araştırmalarının yıllık yayın sayısı bakımından dramatik bir artış yaşadığını ortaya koymuştur; COVID-19 pandemisi, iklim adaleti ve dijital dönüşüm bu dönemin belirleyici temalarını oluşturmuştur. Söz konusu literatür birikimi, turizm ve sürdürülebilirlik tartışmasının hem akademik hem de politika düzleminde ne denli derinleştiğini somut biçimde gözler önüne sermektedir.

Bu makale, güncel akademik literatür ışığında sürdürülebilir turizmin kavramsal çerçevesini ortaya koymayı, mevcut zorlukları tartışmayı ve sektörün geleceğine yönelik politika önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma; giriş, altı temel bölüm ve bir sonuç kısmından oluşmaktadır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sürdürülebilir Turizmin Kavramsal Çerçeve ve Kuramsal Temeller

Sürdürülebilir turizm kavramı, 1990'lardan bu yana önemli bir kavramsal gelişim sürecinden geçmiştir. Başlangıçta yalnızca çevresel koruma ekseninde ele alınan bu kavram, zamanla ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları da kapsayan bütünlüklü bir çerçeveye dönüşmüştür. Honey (2008), sürdürülebilir turizmi "çevresel bütünlüğü koruyan, ekonomik kalkınmayı destekleyen ve toplumsal refahı artıran" bir sektör olarak tanımlarken Weaver (2006) "olgunlaşmış" ve "hafif" turizm arasındaki sürekliliğe dikkat çekmektedir.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) çerçevesi, turizm araştırmacılığına önemli bir referans noktası sunmaktadır. Hallmann ve diğerlerinin (2023) 2015-2023 dönemini kapsayan bibliyometrik analizine göre akademik yayınlarda en sık atıfta bulunulan SKH'ler sırasıyla SKH 8 (İnsana Yakınsak İş ve Ekonomik Büyüme), SKH 12 (Sorumlu Üretim ve Tüketim) ve SKH 17 (Hedefler için Ortaklıklar) şeklinde sıralanmaktadır. Bu bulgu, sektörün henüz sosyal ve çevresel boyutlara ekonomik kalkınma kadar ağırlık vermediğine işaret etmektedir.

Araştırma Trendlerindeki Dönüşüm

Son on yılda sürdürülebilir turizm araştırmalarındaki tematik çeşitlenme kayda değer bir ivme kazanmıştır. Thematic Evolution Analysis yöntemiyle gerçekleştirilen bir meta-analiz, 2015-2019 döneminde "sürdürülebilir turizm" başlığı altında birleşen araştırma gündeminin 2020-2022 döneminde "yönetişim",

"kalkınma" ve "toplum katılımı" alt temalarına ayrıştığını ortaya koymuştur (Exploring Sustainable Tourism Research Trends, 2024). 2023-2024 döneminde ise araştırmaların "yer bağlılığı", "turist davranışı" ve "dijital dönüşüm" gibi özgün konulara yoğunlaştığı görülmektedir.

Li ve diğerleri (2023) tarafından 331 makaleyi kapsayan sistematik bir derleme çalışmasında sürdürülebilir turist davranışının hızla büyüyen bir araştırma alanına dönüştüğü saptanmıştır. Atık sınıflandırma, geri dönüşüm ve sürdürülebilir tasarımın turist deneyimiyle bütünleştirilmesi, ilgili yazında henüz yeterince işlenmemiş konular olarak öne çıkmaktadır. Bu boşluk, sürdürülebilirlik tartışmasının arzdan talep tarafına doğru kaydığını işaret eden önemli bir göstergedir.

Aşırı Kalabalık (Overtourism): Kriz ve Fırsatlar Kavramsal Çerçeve ve Boyutlar

Overtourism kavramı, akademik yazına görece geç giren ancak son yıllarda kapsamlı bir literatür birikimine konu olan bir olgudur. Goodwin (2017) bu kavramı "destinasyonların taşıma kapasitesini aşacak biçimde kitlesel ziyaretçi akışına maruz kalması" olarak tanımlamakta; hem yerel sakinlerin yaşam kalitesi hem de ziyaretçi deneyimi üzerindeki olumsuz etkilerini vurgulamaktadır. Wall (2020), overtourism ile taşıma kapasitesi tartışmaları arasındaki köklü ilişkiyi tarihsel perspektiften ele alarak bu kavramın esasen 1970'lerin kitlesel turizm eleştirisinin güncellenmiş bir yansıması olduğunu ileri sürmektedir.

Muler Gonzalez ve diğerleri (2018), İspanya'nın bir miras kasabasında yürüttükleri saha araştırmasında yerel sakinlerin sosyal taşıma kapasitesinin somut göstergelerini belirlemiştir. Söz konusu çalışma, fiziksel kalabalığın ötesinde gürültü kirliliği, park sorunu ve ticaretin yerelleşmesi gibi ikincil etkilerin de sakinlerin turizme yönelik tutumlarını belirleyen kritik değişkenler olduğunu ortaya koymuştur. Benzer bulgular, Majorka'daki overtourism algısını ölçen nicel bir çalışmada da teyit edilmiştir; yerel yönetim kapasitesi ve turist davranışının sakin tutumları üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Gómez-Vega ve diğerleri, 2022).

Yönetim Stratejileri ve Yeniden Dengeleme

Overtourism'e karşı geliştirilen yönetim stratejileri son yıllarda çeşitlenmiş ve derinleşmiştir. Ziyaretçi yönetimi planları, dinamik fiyatlandırma sistemleri, zaman-mekân yayılımı ve sezonluk dağılımın düzenlenmesi bu stratejilerin başında gelmektedir. Weaver (2006), söz konusu araçların destinasyon çekicilik döngüsünün farklı evrelerinde uygulanması gerektiğini ve her destinasyonun özgün bağlamına uyarlanmış çözümlere ihtiyaç duyduğunu vurgulamaktadır.

COVID-19 pandemisinin yarattığı zorunlu duraklamanın overtourism sorunuyla boğuşan destinasyonlar için bir dönüşüm fırsatına dönüştürülebildiği durumlara ilişkin ampirik kanıtlar giderek çoğalmaktadır. Gössling ve diğerleri (2021) pandemiyle birlikte yavaş turizm, yerel turizm ve sürdürülebilirlik gibi kavramların kamuoyu gündeminde öncekine kıyasla çok daha geniş bir yer edindiğini belgelemektedir. Bu durum, kriz dönemlerinin sektörel dönüşüm için yapısal bir fırsat yaratabileceğine işaret etmektedir.

COVID-19 Pandemisi ve Sürdürülebilir Toparlanma Pandeminin Sektörel Etkileri

COVID-19 pandemisi, küresel turizm sektörünü tarihsel emsali görülmemiş bir krizle karşı karşıya bırakmıştır. UNWTO verilerine göre 2020 yılında uluslararası turist sayısı bir önceki yıla kıyasla yüzde yetmiş dört oranında düşmüş; sektör 2,86 trilyon dolar kayıp yaşamıştır (Abbas ve diğerleri, 2021). Bu keskin düşüş, kıta ve ülkelere göre farklı biçimlerde tezahür etmiş olmakla birlikte kıyı destinasyonları, ada ekonomileri ve gelişmekte olan ülkelerdeki küçük ölçekli işletmeler en ağır etkileri yaşayan kesimler arasında yer almıştır.

Pandeminin etkilerini inceleyen araştırmacılar, bu sürecin turizm için hem yıkıcı bir kriz hem de köklü bir dönüşüm fırsatı barındırdığını öne sürmüştür. Rashid ve diğerleri (2021), turistlerin sağlık riski algısının

değişmesiyle birlikte doğa temelli, kırsal ve açık alan deneyimlerine yönelimin belirgin biçimde arttığını saptamıştır. Bu eğilim, sürdürülebilir turizm modellerinin ana akım turizm içindeki payını artırma potansiyeli taşımaktadır.

Yeşil Toparlanma ve Sürdürülebilirlik Fırsatı

Pandemi sonrası dönemde "build back better" (daha iyi yeniden inşa) söylemi, turizm politikası gündeminde giderek daha merkezi bir konuma taşınmaktadır. Nair ve diğerleri (2021), turizm ve boş zaman endüstrisinin toparlanma stratejilerini inceleyen çalışmalarında sürdürülebilirlik ilkelerinin yeniden yapılanma sürecine entegre edilmesinin hem çevresel hem de ekonomik açıdan önemli avantajlar sunacağını vurgulamaktadır. Avrupa Birliği'nin Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamındaki toparlanma planı da bu yaklaşımla uyumlu olup dijital ve yeşil dönüşümü eş zamanlı ele almaktadır (European Commission, 2020).

Toparlanma sürecinin tutumsal dönüşümü de beraberinde getirip getirmediği sorusu, son yıllarda ampirik araştırmaların odağına girmiştir. Boylamsal bir çalışmada turistlerin pandemi sonrası sürdürülebilir turizme yönelik beklenti ve isteklerinin ölçüldüğü ve yavaş turizm ile yerleşme kavramlarına olan ilginin arttığı saptanmıştır (Aschauer ve diğerleri, 2023). Bununla birlikte araştırmacılar, bu tutumsal değişimin davranışsal sonuçlara dönüşmesi için destekleyici politika araçlarına ihtiyaç duyulduğunu da vurgulamaktadır.

Dijital Dönüşüm ve Akıllı Turizm Teknolojisinin Sürdürülebilirliğe Katkısı

Dijital teknolojiler, turizm sektöründe sürdürülebilirliği destekleyecek önemli araçlar sunmaktadır. Büyük veri analitiği, nesnelerin interneti (IoT), yapay zekâ ve blockchain bu araçların başında gelmektedir. Wang ve diğerleri (2023) ve Yu ve diğerleri (2024), akıllı seyahat sistemlerinin veri temelli içgörüler aracılığıyla kaynak kullanımını optimize ettiğini ve turizmin çevresel etkilerini izlemek ile azaltmak için güçlü platformlar sunduğunu göstermektedir. IoT destekli cihazlar aracılığıyla enerji ve su tüketiminin gerçek zamanlı yönetimi, konaklama tesislerinde çevresel ayak izinin önemli ölçüde düşürülmesine katkı sağlamaktadır.

Akıllı turizm konsepti, yalnızca teknolojik verimlilik artışını değil ziyaretçi deneyiminin tüm boyutlarında kişiselleştirilmiş ve bağlam duyarlı hizmet sunumunu da kapsamaktadır. Gretzel ve diğerleri (2015), akıllı turizmi "bilgi ve iletişim teknolojilerinin destinasyon yönetimi ve ziyaretçi deneyimiyle bütünleşik entegrasyonu" olarak tanımlamakta ve bu entegrasyonun sürdürülebilirlik göstergeleriyle desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Shen ve diğerleri (2020), sosyal medya ve akıllı teknolojilerin ziyaret öncesi, ziyaret sırası ve ziyaret sonrası aşamalarda sürdürülebilir turist davranışlarını teşvik edebildiğini deneysel kanıtlarla ortaya koymuştur.

Sınırlılıklar ve Riskler

Dijital dönüşümün sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi yalnızca olumlu bir çerçevede ele alınamaz. Dijitalleşme sürecinin şimdiye dek yeşil dönüşümden ziyade platform ekonomilerinin ve artan enerji tüketiminin büyümesine katkıda bulunduğuna dair ciddi eleştiriler mevcuttur (Jones, 2023). Öte yandan turistlerin dijital araçlar aracılığıyla erişim kolaylığı elde etmesi, daha önce ulaşılamaz olan destinasyonların da aşırı ziyaretçi baskısına maruz kalmasına zemin hazırlayabilmektedir. Bu nedenle dijital araçların sürdürülebilirliği güçlendirmek amacıyla tasarlanması ve bu amaca yönelik politika çerçevelerine yerleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) dijital dönüşüm kapasitesi de kritik bir kısıt olarak öne çıkmaktadır. Turizm sektörünün önemli bir bölümünü oluşturan KOBİ'lerin finans ve insan kaynakları yetersizlikleri, dijital sürdürülebilirlik çözümlerine erişimlerini sınırlandırmaktadır (Jones, 2023). Bu

gerçeklik, teknoloji odaklı sürdürülebilirlik politikalarının destekleyici finansman mekanizmaları ve kapasite geliştirme programlarıyla tamamlanmasını zorunlu kılmaktadır.

İklim Değişikliği ve Turizm Sektörü Çift Yönlü İlişki

İklim değişikliği ile turizm sektörü arasındaki ilişki iki yönlüdür: Turizm iklim değişikliğine katkıda bulunurken iklim değişikliği de turizmi derinden etkilemektedir. IPCC (2022) raporuna göre küresel karbondioksit emisyonlarının yaklaşık yüzde sekizi turizm ve ilgili sektörlerden kaynaklanmaktadır. Havacılık bu emisyonların en büyük payını oluştururken cruise gemiciliği hızla artan karbon yoğunluğu nedeniyle özel bir kaygı konusu haline gelmiştir. Scott ve diğerleri (2016), Avrupa'daki kayak destinasyonlarının önemli bir bölümünün yüzyılın ikinci yarısında ekonomik açıdan sürdürülemez hale gelebileceğini iklim projeksiyonlarına dayanarak öngörmektedir.

Kıyı turizmi iklim değişikliğinden en fazla etkilenen segmentler arasında yer almaktadır. Deniz seviyesinin yükselmesi, aşırı hava olaylarının artması ve mercan resiflerinin ağarması tropikal destinasyonlar için varoluşsal tehditler oluşturmaktadır. UNWTO ve UNEP (2008), hem azaltım hem de uyum stratejilerinin sektör genelinde sistematik biçimde hayata geçirilmesi gerektiğini; destinasyonların iklim değişikliğine hazırlıklı olması için ürün çeşitlendirmesi ve talep yönetimi stratejilerine başvurması zorunluluğunu vurgulamaktadır.

Azaltım ve Uyum Stratejileri

Turizm sektöründe karbon emisyonlarının azaltılmasına yönelik çeşitli araçlar gündeme gelmektedir. Yenilenebilir enerji kullanımı, enerji verimliliği yatırımları ve düşük karbonlu ulaşım alternatiflerine geçiş bu araçların başında yer almaktadır. Karbon dengeleme (carbon offsetting) mekanizmaları son yıllarda yaygınlaşmakla birlikte etkinlikleri tartışma konusudur. Gössling ve diğerleri (2011), dengeleme uygulamalarının gerçek emisyon azaltımının yerini tutamayacağını; yalnızca kapsamlı azaltım politikalarını tamamlayan ikincil bir araç işlevi görebileceğini vurgulamaktadır.

Sektörün iklim taahhütlerinin pekiştirilmesi bağlamında UNWTO'nun 2022 yılında yayımladığı İklim Eylemi Temel Raporu, turizm destinasyonları için karbon nötrlük yol haritaları geliştirmiştir. Bu çerçeve, Avrupa'nın 2050 karbon nötrlük hedefiyle örtüşmekte ve destinasyonlara ölçülebilir emisyon azaltım hedefleri belirleme konusunda rehberlik etmektedir. Türkiye'nin söz konusu küresel çerçevelerle politika uyumunu güçlendirmesi, hem uluslararası turizm talebini sürdürmek hem de çevresel sorumluluklarını yerine getirmek açısından kritik önem taşımaktadır.

Yerel Topluluklar, Sosyal Adalet ve Kültürel Miras ve Toplum Temelli Turizm Modelleri

Sürdürülebilir turizmin sosyal boyutu, akademik gündemde giderek daha merkezi bir konuma taşınmaktadır. Ashley ve Roe (2002), "yoksulların lehine turizm" (pro-poor tourism) yaklaşımını öne sürerek destinasyon politikalarının toplumun en kırılgan kesimlerini kapsayacak biçimde tasarlanması gerektiğini savunmaktadır. Namibya'daki topluluk turizm girişimleri bu yaklaşımın ikna edici bir örneğini sunmakta; yerel halkın yönetiminde işletilen turizm işletmelerinin hem yaban hayatının korunmasına hem de yoksulluğun azaltılmasına katkı sağladığını göstermektedir (Novelli & Gebhardt, 2007).

Toplum temelli turizmin ölçeklendirilebilirliği ve uzun vadeli sürdürülebilirliği konusundaki sorular, güncel araştırmaların odağına girmiştir. Katılımcı yönetim modellerinin başarısı büyük ölçüde yerel kurumsal kapasiteye, dışsal finansman desteğinin sürekliliğine ve merkezi hükümetle yerel arasındaki güç dengesine bağlıdır. Bu nedenle, yerel kalkınma hedefleriyle entegre edilmemiş turizm projelerinin sürdürülebilirliği üzerine daha fazla boylamsal araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Kültürel Miras Yönetimi

Kültürel miras turizmi, son yıllarda özellikle miras alanlarındaki overtourism sorunu ekseninde yoğun akademik ilgiye konu olmaktadır. Timothy ve Nyaupane (2009), koruma hedefleriyle kitlesel turizm arasındaki gerilimin gelişmekte olan ülkelerdeki miras alanlarında özellikle belirgin olduğuna dikkat çekmektedir. UNESCO'nun (2003) somut olmayan kültürel mirasın korunmasına ilişkin çerçeve sözleşmesi, devletlerin bu gerilimi yönetme konusundaki yükümlülüklerini normatif düzlemde belirlemektedir.

Milano ve diğerleri (2022), kültürel miras alanlarındaki overtourism yönetimini inceleyen çalışmalarında dinamik ziyaretçi kotaları, akıllı rezervasyon sistemleri ve miras alanı çevresindeki alternatif güzergâhların geliştirilmesi gibi araçların bütüncül bir yaklaşım içinde uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Angkor Vat, Machu Picchu ve İstanbul'un tarihi yarımadası gibi Dünya Mirası Listesi'ndeki alanlar bu yönetim araçlarının farklı etkinlik düzeylerindeki uygulamalarına sahne olmaktadır.

POLİTİKA ÖNERİLERİ VE UYGULAMA ÇERÇEVELERİ

Birleşmiş Milletler'in 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, turizm sektörüne doğrudan atıflar içermektedir. SKH 8, SKH 12 ve SKH 14 kapsamında sürdürülebilir turizm öncelikli bir alan olarak tanımlanmakta; ancak araştırmalar bu hedeflerin sosyal ve çevresel boyutlarının ekonomik büyüme hedefleri kadar ilgi görmediğini ortaya koymaktadır (United Nations, 2015; Hallmann ve diğerleri, 2023). Bu dengesizliğin giderilmesi, turizm politikasının yeniden çerçevelenmesini zorunlu kılmaktadır.

Avrupa Birliği'nin Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamındaki turizm stratejisi, dijital ve yeşil dönüşümü eş zamanlı ele alan bütüncül bir yaklaşım sergilemektedir (European Commission, 2020). Bu strateji; akıllı ziyaretçi yönetiminden döngüsel ekonomi ilkelerine, yeşil sertifikasyon sistemlerinden yerel gıda zincirlerinin desteklenmesine kadar geniş bir uygulama yelpazesini kapsamaktadır. Üye devletlerin politika özerkliği ve uygulama kapasitesindeki farklılıklar bu çerçevenin hayata geçirilmesindeki temel güçlükler arasında yer almaktadır.

Türkiye, 2023 yılında 49 milyonu aşkın uluslararası ziyaretçiyle Avrupa'nın en çok ziyaret edilen beşinci destinasyonu konumuna yükselmiştir (UNWTO, 2024). Bu büyüklükteki bir destinasyon için sürdürülebilirlik stratejilerinin güçlendirilmesi, hem Kapadokya, Pamukkale ve Efes gibi doğal ve kültürel değerlerin korunması hem de kıyı turizm bölgelerindeki çevresel baskının yönetilmesi bakımından hayati önem taşımaktadır. Bu çerçevede ziyaretçi dağılımını mevsimsellik boyutunda dengeleyen araçlar, karbon ayak izini azaltan ulaşım yatırımları ve yerel toplulukların turizm gelirlerinden adil pay almasını sağlayan mekanizmaların güçlendirilmesi öncelikli politika hedefleri arasında ele alınmalıdır.

İklim değişikliği ile overtourism'in kesiştiği politika alanı, bütüncül bir yönetim anlayışını zorunlu kılmaktadır. Destinasyonların gerçek zamanlı ziyaretçi akışı verilerini izleyebilecek akıllı altyapılara, emisyon hesaplama ve raporlama sistemlerine ve yerel toplulukları güçlendiren katılımcı planlama mekanizmalarına ihtiyacı bulunmaktadır. Dijital teknolojilerin bu altyapının oluşturulmasındaki potansiyeli büyük olmakla birlikte bu araçların eşitlikçi biçimde dağıtılması ve KOBİ'leri de kapsayacak şekilde tasarlanması gerekmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, turizm ve sürdürülebilirlik ilişkisini güncel akademik literatür ışığında çok boyutlu bir perspektiften ele almıştır. Ortaya çıkan tablo, turizm sektörünün mevcut büyüme modelinin köklü bir dönüşüme ihtiyaç duyduğunu açıkça göstermektedir. COVID-19 pandemisi bu dönüşüm için bir fırsat penceresi açmış; sürdürülebilir turizm kavramlarının kamuoyundaki görünürlüğünü artırmıştır. Ancak bu

fırsatın sistematik politika çerçevelerine ve ölçülebilir taahhütlere dönüştürülmesi hâlâ temel bir zorluk olmaya devam etmektedir.

Güncel araştırmaların ortaya koyduğu temel bulgular şu başlıklar altında özetlenebilir: Birincisi, overtourism sorunu yalnızca kalabalıklıkla değil, turizmin yönetim boşlukları ve eşitsiz güç ilişkileriyle de bağlantılıdır. İkincisi, dijital teknolojiler sürdürülebilirliği destekleyen güçlü araçlar sunmakla birlikte tasarım ve politika entegrasyonu olmaksızın yeni sorunlara da yol açabilmektedir. Üçüncüsü, iklim değişikliği ile turizm arasındaki karmaşık ilişki hem sektörü dönüştüren hem de sektörden dönüşüm talep eden çift yönlü bir dinamiği barındırmaktadır. Son olarak yerel toplulukların güçlendirilmesi, sosyal sürdürülebilirliğin vazgeçilmez bir koşulu olarak akademik gündemdeki ağırlığını artırmaktadır.

Gelecek araştırmaların, farklı bölgelerdeki sürdürülebilirlik politikası uygulamalarını karşılaştırmalı biçimde incelemesi, uzun vadeli davranışsal dönüşümleri boylamsal çalışmalarla takip etmesi ve dijital araçların sürdürülebilirlik üzerindeki net etkisini ölçmeye yönelik metodolojiler geliştirmesi önerilmektedir. Sektörün 2030 ve ötesi için belirlediği sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşabilmesi, akademi, politika yapıcılar ve turizm aktörleri arasındaki diyalogun güçlendirilmesine bağlıdır.

KAYNAKLAR

- Abbas, J., Mubeen, R., Iorember, P. T., Raza, S., & Mamirkulova, G. (2021). Exploring the impact of COVID-19 on tourism: Transformational potential and implications for a sustainable recovery of the travel and leisure industry. *Current Research in Behavioral Sciences*, 2, 100033. <https://doi.org/10.1016/j.crbeha.2021.100033>
- Agarwal, S., Busby, G., & Xiao, H. (2024). Four decades of sustainable tourism research: Trends and future research directions. *International Journal of Tourism Research*, 26(2), e2643. <https://doi.org/10.1002/jtr.2643>
- Ashley, C., & Roe, D. (2002). Making tourism work for the poor: Strategies and challenges in southern Africa. *Development Southern Africa*, 19(1), 61–82. <https://doi.org/10.1080/03768350220123855>
- Aschauer, W., Grün, B., & Getzner, M. (2023). Transformations in tourism following COVID-19? A longitudinal study on the perceptions of tourists. *Journal of Tourism Futures*, 9(3), 353–370. <https://doi.org/10.1108/JTF-08-2022-0215>
- European Commission. (2020). *Communication from the Commission: A European Green Deal*. Publications Office of the European Union.
- Goodwin, H. (2017). *Responsible tourism: Using tourism for sustainable development* (2nd ed.). Goodfellow Publishers.
- Gössling, S., Broderick, J., Upham, P., Ceron, J.-P., Dubois, G., Peeters, P., & Strasdas, W. (2011). Voluntary carbon offsetting schemes for aviation: Efficiency, credibility and sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 15(3), 223–248. <https://doi.org/10.2167/jost603.0>
- Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2021). Pandemics, tourism and global change: A rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1), 1–20. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1758708>
- Gómez-Vega, M., González-Azcárate, M., & Picazo-Tadeo, A. J. (2022). Effects of overtourism, local government, and tourist behavior on residents' perceptions in Alcúdia (Majorca, Spain). *Journal of Destination Marketing & Management*, 24, 100693. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2022.100693>
- Gretzel, U., Sigala, M., Xiang, Z., & Koo, C. (2015). Smart tourism: Foundations and developments. *Electronic Markets*, 25(3), 179–188. <https://doi.org/10.1007/s12525-015-0196-8>

- Hall, C. M., & Lew, A. A. (2009). *Understanding and managing tourism impacts: An integrated approach*. Routledge.
- Hallmann, K., Müller, M., & Feiler, S. (2023). Sustainable development goals in tourism research. *Discover Sustainability*, 4, 48. <https://doi.org/10.1007/s43621-025-01587-x>
- Honey, M. (2008). *Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise?* (2nd ed.). Island Press.
- Intergovernmental Panel on Climate Change. (2022). *Climate change 2022: Mitigation of climate change (Contribution of Working Group III to the Sixth Assessment Report)*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009157926>
- International Ecotourism Society. (2015). *TIES global ecotourism fact sheet*. TIES.
- Jones, A. (2023). Digital and sustainable transitions in tourism. In A. Jones & R. Sharpley (Eds.), *A research agenda for tourism, digitalisation and sustainability* (pp. 1–20). Edward Elgar Publishing.
- Li, M., Xu, F., & He, M. (2023). Sustainable tourist behavior: A systematic literature review and research agenda. *Sustainable Development*, 32(3), 2251–2270. <https://doi.org/10.1002/sd.2859>
- Milano, C., Novelli, M., & Cheer, J. M. (2022). Overtourism. In D. Buhalis (Ed.), *Encyclopedia of tourism management and marketing* (pp. 413–416). Edward Elgar Publishing.
- Muler Gonzalez, V., Coromina, L., & Gali, N. (2018). Overtourism: Residents' perceptions of tourism impact as an indicator of resident social carrying capacity — case study of a Spanish heritage town. *Tourism Review*, 73(3), 277–296. <https://doi.org/10.1108/TR-03-2017-0034>
- Nair, V., Munikrishnan, U. T., Rajaratnam, S. D., & King, N. (2021). Redefining rural tourism in Malaysia: A conceptual perspective. *Sustainability*, 13(12), 6781. <https://doi.org/10.3390/su13126781>
- Novelli, M., & Gebhardt, K. (2007). Community based tourism in Namibia: 'Reality show' or 'window dressing'? *Current Issues in Tourism*, 10(5), 443–479. <https://doi.org/10.2167/cit304.0>
- Rashid, A. G., Kaur, P., Jabeen, F., Saha, S., & Vohra, N. (2021). Tourists' health risk threats amid COVID-19 era: Role of technology innovation, transformation, and recovery implications for sustainable tourism. *Frontiers in Psychology*, 12, 769175. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.769175>
- Scott, D., Gössling, S., & Hall, C. M. (2016). *Tourism and climate change: Impacts, adaptation and mitigation*. Routledge.
- Shen, S., Sotiriadis, M., & Zhou, Q. (2020). Could smart tourists be sustainable and responsible? The contribution of social networking sites to improving their sustainable and responsible behavior. *Sustainability*, 12(4), 1470. <https://doi.org/10.3390/su12041470>
- Timothy, D. J., & Nyaupane, G. P. (Eds.). (2009). *Cultural heritage and tourism in the developing world: A regional perspective*. Routledge.
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development* (A/RES/70/1). UN General Assembly.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. UNESCO.
- United Nations World Tourism Organization. (2019). *International tourism highlights: 2019 edition*. UNWTO. <https://doi.org/10.18111/9789284421152>
- United Nations World Tourism Organization. (2022). *Baseline report on climate action in tourism*. UNWTO. <https://doi.org/10.18111/9789284424733>

- United Nations World Tourism Organization. (2024). *World tourism barometer: January 2024*. UNWTO. <https://doi.org/10.18111/wtobarometereng>
- United Nations World Tourism Organization & United Nations Environment Programme. (2008). *Climate change and tourism: Responding to global challenges*. UNWTO & UNEP. <https://doi.org/10.18111/9789284412341>
- Wall, G. (2020). From carrying capacity to overtourism: A perspective article. *Tourism Review*, 75(1), 212–215. <https://doi.org/10.1108/TR-08-2019-0356>
- Weaver, D. B. (2006). *Sustainable tourism: Theory and practice*. Butterworth-Heinemann.
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future*. Oxford University Press.